

AKATEMIA, POLITIIKKA, TASA-ARVO

“Joillekin poliitikoille vihapuhetuomiot ovat sulka sananvapaustaistelijan hattun” – vihapuheen kontrollointi ei onnistu vain lainsäädännön keinoin

Muutammat suomalaiset poliitikot ovat nostaneet itsensä oikeustaistelijan asemaan kannattajiensa keskuudessa saadessaan vihapuhetuomion. He myös hyötyvät poliittisesti saamistaan tuomioista. Samalla konkretisoituu vihapuheeseen reagoinnin vaikeus. Kontrollointia ei voidakaan jättää liikaa lainsäädännön varaan, kirjoittaa apulaisprofessori Tatu Hyttinen. VAPAA LUKUOIKEUS

Tatu Hyttinen Turun yliopisto 8.11. 15:30

Oikeustieteilijä Tatu Hyttisen mukaan viharikoksiin liittyvän lainsäädännön tehtävä on tarjota erityistä suojaa valikoiduille ihmisryhmille.

Ajatuksia tai tunteita ei ole kriminalisoitu.

Jokainen meistä saa ilman rangaistuksen uhkaa tuntea vihaa, katkeruutta tai kostonhimoa, ajatella mitä tahansa kanssaihmisistä, yhdenvertaisuudesta tai vähemmistöjen oikeuksista.

Rangaistavaksi ajatukset ja tunteet muuttuvat vasta kun ne konkretisoituvat sanallisiksi tai konkreettisiksi teoiksi. Esimerkiksi viha voi eskaloitua fyysiseksi väkivallaksi tai suusanallisiksi tappouhkauksiksi.

Vaikka viha onkin vaikuttamassa monien rikosten taustalla, kaikkia rangaistavia vihanilmauksia ei ole perusteltua määritellä nimenomaan viharikoksiksi. Käsitteellisesti on tärkeää tehdä ero rangaistavan vihaisen puheen ja rikokseksi luokiteltavan vihapuheen välillä.

Kun rangaistavan vihaisen puheen kohteena voi olla kuka tahansa, vihapuheen kohteena on vain rajattu joukko ihmisiä. Rajanveto on tärkeä, koska viharikoksiin liittyvän lainsäädännön tehtävä on tarjota erityistä suojaa valikoiduille ihmisryhmille. Viesti on, että tiettyihin haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin tai ihmisryhmiin identifioituviin henkilöihin kohdistuvat rikokset ovat erityisen moitittavia.

Miksi lainsäädäntö takaa erityisen suojan vähemmistöille?

Lainsäädännön perusteluissa ihmisten yhdenvertaisuus on merkittävä lähtökohta. Siksi yhdenvertaisuutta korostavassa lainsäädännössä kysymys korotetusta rikosoikeudellisesta suojasta on hankala.

Kriitikko voi kysyä, miksi lähisuhdeväkivallan uhrin tai poliitikon kokemat tappouhkaukset ovat vähemmän moitittavia kuin esimerkiksi seksuaalivähemmistöön kuuluvan ihmisen saamat tappouhkaukset. Kriitikkojen mukaan viharikokset asettavatkin ihmiset keskenään eriarvoiseen asemaan.

Uhrin asemaan pääsemisestä on käynnissä jatkuva valtataistelu. Siksi on tärkeää, että viharikosten uhrimääritelmä pidetään suppeana. Liian kattavan uhrimääritelmän seurauksena viharikokset menettävät teränsä, koska lainsäädäntö ei enää tarjoaisi erityistä suojaa haavoittuvimmassa asemassa oleville ihmisille.

Käytännössä vihapuheen suppea määritelmä tarkoittaa, että rikoksen kohteena

voivat olla ensisijaisesti vain vähemmistöihin identifioituvat ihmiset.

Korotettu rikosoikeudellinen suoja onkin perusteltua ymmärtää yhdenvertaisuutta turvaavaksi positiiviseksi syrjinnäksi, eikä ihmisten tasapuolista kohtelua heikentäväksi negatiiviseksi syrjinnäksi. Perimmäisenä tavoitteena on, etteivät vähemmistöryhmät joutuisi enää samanlaisten sortotoimien kohteeksi kuten esimerkiksi juutalaiset, romanit ja seksuaalivähemmistöt 1930-1940-lukujen Euroopassa.

Vihapuhe on ennen kaikkea kiihottamista kansanryhmää vastaan ja uskonrauhan rikkomista

Vihapuheen rikosoikeudellinen sääntely on ongelmallista ja sääntelyn oikeudellisia perusteluja olisi arvioitava avoimesti ja ennakkoluulottomasti. Selkein vihapuherikos on kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

Kiihottamisrikokseen voi syyllistyä uhkaamalla, panettelemalla tai solvaamalla ihmisryhmää esimerkiksi ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella.

Kansanryhmän kiihottamisen lisäksi uskonrauhan rikkominen on vihapuherikos. Kriminalisoinnin perusteena on pyrkimys suojella uskonnollista vakaumusta sekä yhteiskuntarauhaa.

Julkisessa keskustelussa on ajoittain esillä uskonrauharikoksen jälkeensä jääneisyys, mutta yhteiskunnallinen, oikeudellinen ja teknologinen kehitys saattaisivat edellyttää lisäksi kiihottamisrikostunnusmerkistön sisällön uudelleen arvioimista. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella on selvää, ettei uhkaava tai väkivaltaan yllyttävä vihapuhe ole hyväksyttyä. Sanomisen vapaus kuitenkin kasvaa, kun siirrytään panetteluun ja solvaamiseen.

Tekojen rikosoikeudellisessa arvioinnissa myös kontekstilla ja tekijän henkilöllä on merkitystä. Esiintyvälle stand up-koomikolle sallitaan enemmän kuin vaalitenttiin osallistuvalla poliitikolle.

Vihapuheen rangaistavuutta arvioitaessa olisikin syytä pohtia poliittisen sananvapauden moderneja rajoja.

Jos poliitikko solvaa tai panettelee vähemmistöjä, sillä on todennäköisesti

vakavammat seuraukset kuin tavallisen ihmisen kirjoituksilla sosiaalisessa mediassa. Niinpä voi olla perusteltua korostaa poliittisen vihapuheen vaarallisuutta ja vaatia, että siihen reagoidaan myös niissä tilanteissa, joissa kysymys on solvaamisesta sekä vähemmistöjen panettelusta.

Vasta-argumenttina on toki mahdollista esittää, että oikeusjärjestyksen tulisi optimoida poliittisen keskustelun liikkumatila eli mahdollisimman suuri sananvapaus niissä tilanteissa, joissa kysymys ei ole uhkaamisesta tai väkivaltaan yllyttämisestä.

Rikoslaki mahdollistaa myös rangaistusten koventamisen, jos rikoksen motiivina on ollut esimerkiksi uhrin ihonväri tai seksuaalinen suuntautuminen. Kunnianloukkaus ja tappouhkaus saattavat siis olla vihapuhetta, mikäli teot ovat luonteeltaan rasisia tai syrjiviä. Kun teko luokitellaan samalla viharikokseksi, seurauksena on normaalia ankarampi rangaistus.

Normaalia ankarampi rangaistus ei kuitenkaan ole selviö. Korkeimman oikeuden (KKO 2020:32) linjaamalla tavalla teon rasisesta tai syrjivästä motiivista ei saada jäädä varteenotettavaa epäilyä, mikä vaikeuttaa motiivin toteennäyttämistä. Teon motiivia ei voida sellaisenaan johtaa esimerkiksi uhrin seksuaalisesta suuntautumisesta, vaikka uhrin henkilö voikin herättää epäilyn viharikoksesta.

Vihapuheen vähentäminen ei onnistu vain rikosoikeudellisin keinoin

Rangaistusten uhkan tavoitteena on, että ihmiset eivät tekisi rikoksia.

Muodollisen rangaistuksen lisäksi rikosoikeudelliset tuomiot langettavat usein negatiivisen leiman, jolla voi olla itse rangaistusta merkittävämpiä vaikutuksia tuomitun elämään. Seuraukset voivat johtaa esimerkiksi työpaikan menettämiseen ja perhe-elämän ongelmiin. Tämänkaltaisista tilanteista käytetään termiä sanktiokumulaatio eli rangaistuksen aiheuttama leima johtaa muihin negatiivisiin kehityskulkuihin yksilön elämässä.

Viharikoksista puhuttaessa on kuitenkin löydettävissä tilanteita, joissa tuomion avulla kerätään sympatiaa omalta viiteryhmäältä, tykkäyksiä sosiaalisessa mediassa sekä positiivista huomiota. Joissakin tilanteissa tuomio onkin keino saada myönteistä poliittista julkisuutta.

Saatuja syytteitä ja langetettuja tuomioita voidaan kritisoida mielivaltaisiksi, mutta politiikassa menestyneet ihmiset ovat niin taitavia sanankäyttäjiä, että he osaisivat varmasti halutessaan ilmaista asiansa syyllistymättä viharikokseen – ilman, että heidän täytyy tinkiä viestin sisällöstä.

Omien näkemysten puolesta ollaan siis valmiista uhrautumaan, mikä synnyttää kuvan kansalaistottelemattomuudesta.

Asia koetaan niin tärkeäksi, että sen ääneen sanomisen vuoksi ei voida taipua rikoslain edessä.

Joidenkin näkyvien poliitikkojen kansalaistottelemattomuutta muistuttava toiminta asettaakin haasteen vihapuheen rikosoikeudelliselle kontrolloinnille. Rikoslaki ei toimi ennalta estävästi, jos rikoksista seuraa yhtä lailla hyötyä kuin haittaakin.

Tyypillinen ratkaisu on vaatia kovempia rangaistuksia. Ei ole kuitenkaan mitään syytä olettaa, että rangaistusten ankaroittaminen tehoaisi vihapuheeseen yhtään sen paremmin kuin muuhunkaan rikollisuuteen. On viisautta myöntää, ettei vihapuheen kontrollointia voida jättää liiaksi rikoslain varaan.

Tatu Hyttinen

Tatu Hyttinen on Turun yliopiston rikosoikeuden apulaisprofessori. Hän on tutkimuksissaan tarkastellut muun muassa vihapuheen rangaistavuutta

Tämä artikkeli on julkaistu Creative Commons CC BY-ND 4.0 -lisenssillä.

Tutustu muihin vapaan lukuoikeuden Akatemia-artikkeleihin

Piditkö artikkelista?

**REKISTERÖIDY JA KOKEILE MUSTREADIA
14 PÄIVÄÄ MAKSUTTA**

Keskustelu

Tätä juttua ei ole vielä kommentoitu.

© Toinen Aatos 2022